

Pamětní stříbrná mince 200 Kč ke 150. výročí narození Jože Plečnika

Jože Plečnik 1872 -1957

Jože (Josip, Josef) Plečnik patří k nejvýznamnějším světovým architektům konce XIX. a první poloviny XX. století. Narodil se ve slovinské Lublani v roce 1872, studoval na průmyslové škole ve Štýrském Hradci a poté na proslulé vídeňské umělecké akademii, kde byl žákem prof. Otto Wagnera. Tam se také spřátelil s o rok starším českým architektem Janem Kotěrou. Plečnik patřil k nejnadanějším Wagnerovým žákům, studia zakončil prestižní Římskou cenou. Nejprve pracoval ve Wagnerově atelieru na projektu městské dráhy, později si založil ve Vídni vlastní studio a na přelomu století již patřil k čelným představitelům nastupující secese. K jeho nejvýznamnějším vídeňským realizacím patří domy na Rechte Wienzeile, přestavba Weidmannova domu a Langerova vila v Hietzingu, pomník Karla Boromejského (se sochařem Josefem Engelhartem), železobetonový kostel sv. Ducha na Ottakringu a především vznosný Zacherlův palác v samém centru rakouské metropole, označovaný za jednu z prvních moderních budov mocnářství. Již z roku 1901 pochází první Plečnikova práce, realizovaná na našem území – pomník továrníka Josefa Schrolla v Broumově. Plečnikovy práce jsou průběžně publikovány také v Čechách a slovinský architekt se již v roce 1910 stává řádným členem spolku umělců Mánes. V roce 1910 je v Praze zřízena speciální škola architektury při Akademii výtvarných umění. Jan Kotěra – v té době již respektovaný projektant, označovaný za zakladatele české moderní architektury – jenž do té doby působil na pražské Umělecko-průmyslové škole, přechází na nové učiliště a svůj post nabízí Plečnikovi. Slovinec přichází do Prahy, kde pedagogicky působí až do počátku 20. let, kdy je mu nabídnuto místo profesora na nově zřízené škole architektury na technické univerzitě v rodné Lublani. V Praze Plečnik vychoval řadu vynikajících žáků, k nimž patří Karel Řepa, Bedřich Feuerstein, Alois Metelák, František Lydie Gahura, Alois Mezera, Josef Štěpánek, Ludvík Hilgert, Josef Fuchs, Karel Štipl nebo Otto Rothmayer – jeho pozdější blízký spolupracovník na úpravách Pražského hradu, Lán i projektu vinohradského kostela. Z období 1910-1914 pocházejí Plečnikovy studie na Žižkův pomník na Vítkově (se sochařem Stanislavem Suchardou), realizované návrhy domu v Žatecké ulici v pražské asanaci (s Ladislavem Skřivánkem) a hrobka Kratochvílovy rodiny na křivoklátském hřbitově. V roce 1919 proběhla neúspěšná soutěž na úpravy Jižních zahrad Pražského hradu (tj. zahrady Rajske a Na Valech), který se stal po založení Československé republiky sídlem prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Na doporučení spolku Mánes byl projektem zahrad pověřen Plečnik. V roce 1920 byl jmenován hradním architektem a zabýval se pak též úpravami I. a III. nádvoří, IV. nádvoří a zahrady Na Baště. Navrhl rovněž Masarykovu vyhlídku s vinicí na hraně horního Jeleního příkopu. V interiérech Nového královského paláce provedl úpravy bytu prezidenta a vytvořil monumentální Sloupovou síň v sousedství Matyášovy brány. V téže době, tj. v letech 1920–1934, byl dle jeho návrhu upraven zámecký park v letní rezidenci prezidenta v Lánech. Jože Plečnik se snažil vytvořit nadčasový koncept. Šlo mu o propojení všech historických etap, proto akcentoval významná místa a kombinoval nově navržené

prvky s původními. Jeho architektura těží z odkazu antických tradic středomořské oblasti: Egypta, Řecka, Kréty, Říma nebo Toskánska. Inspirován byl i odkazem německého architekta a teoretika Gottfrieda Sempera a samozřejmě dílem svého učitele Otto Wagnera. Jeho hradní intervence je možno označit termínem moderní klasicismus. Tento směr měl v české architektuře své tradice, jež rozvíjeli ve dvacátých letech zejména Wagnerovi žáci (vedle Kotěry též Antonín Engel, Bohumil Hübschmann, František Roith, částí své tvorby i Pavel Janák a Josef Chochol). Plečnik si však získal také sympatie mladší generace avantgardistů, kteří sice směřovali ke konstruktivismu a funkcionalismu, ale jeho díla si vážili, podobně jako tvorby Adolfa Loose. Naopak, nepochopen zůstával Slovincem zejména u starší generace eklektiků. Plečnikovi i Masarykovi šlo také o to, aby byl starobylý Hrad důstojným sídlem hlavy demokratického státu. Tuto ideu posílilo snížení jižní pevnostní zdi, kterým se symbolicky i fakticky hradní areál propojil s městem. Koncepce úprav byla záměrně prosta jakéhokoli patosu. Slovinský architekt při budování Hradu využíval – až na nečetné výjimky – domácí stavební materiály. Celým areálem prostoupila symbolika, odkazující na dějiny státu. Plečnik se nebránil moderním stavebním materiálům ani technologiím, vyhýbal se však dobovým stylovým módám, jako byl tzv. národní sloh – československá verze stylu art déco. Vždy také dbal na perfektní provedení všech detailů. Pro Pražský hrad pracoval od roku 1921 v Lublani, kde kreslil výkresy a poté korigoval modely, vyrobené podle nich v Praze a zaslané do Slovinska. V létě pak přijížděl do československé metropole a dohlížel na provádění úprav. V době jeho nepřítomnosti měl tento dozor na starosti Otto Rothmayer, který také od počátku 30. let pracoval na některých úkolech samostatně (např. rekonstrukce Tereziánského traktu Starého královského paláce). V polovině 30. let Plečnik na post hradního architekta rezignoval. Důvodem bylo množství práce na slovinských zakázkách, ale i sílící kritika jeho návrhů úprav okolí hradního areálu ze strany některých pražských architektů, i útoky konzervativců, kterým se nelíbilo, že práce na Hradě řídí zahraniční architekt. Jen na papíře tak zůstaly vize nového trasování Chotkovy silnice, dvojmostí a lávka přes Jelení příkop, alej v Jelení ulici nebo jezírko v Chotkových sadech. Kromě úprav Hradu a Lán po něm však v Praze zůstalo ještě další skvělé dílo: moderní chrám Nejsvětějšího Srdce Páně, budovaný v letech 1928-1932. Na prestižním místě hradního architekta Plečnika nahradil Pavel Janák (shodou okolností též jeho nástupce na postu profesora Uměleckoprůmyslové školy). Ten naštěstí umožnil architektu Rothmayerovi dále provádět některé plečnikovské úpravy v hradním areálu. Další práce v Praze sledoval slovinský projektant z odstupů. Po nástupu komunistů k moci však bylo jeho dílo ignorováno a postupně devastováno, ať už záměrně, neboť bylo symbolem demokratické Masarykovy éry, nebo z lhostejnosti. Byla zničena podstatná část Masarykova bytu, předesignovány Jižní zahrady, zdevastována Masarykova vyhlídka. Podobně trpěly i Rothmayerovy intervence, sám někdejší nejbližší Plečnikův spolupracovník musel Hrad opustit v roce 1952, aniž by své dílo mohl dokončit. Plečnik zemřel v rodné Lublani v roce 1957. Nedočkal se tak rehabilitace svého mimořádného díla na našem území a retrospektivních výstav v Centre Georges Pompidou a též v Praze, kde bylo jeho dílo postupně rekonstruováno po Sametové revoluci v roce 1989. V roce 1996 se pak v celém hradním areálu konala velká výstava pod záštitou českého a slovinského prezidenta Václava Havla a Milana Kučana. Ta pak v redukované verzi navštívila řadu zemí – Slovinsko, USA, Francii, Belgie, Maďarsko, Izrael, Polsko, Španělsko, Německo. Tuto expozici, připravenou mezinárodním týmem, doprovázel velký katalog, kde zájemci o Plečnikovo dílo najdou všechny potřebné údaje (Z. Lukeš – D. Prelovšek – T. Valena /ed./: Josip Plečnik – Architekt Pražského hradu. SPH Praha 1996/7), v roce 2013 vyšel také v nakladatelství Foibos průvodce po Plečnikových českých pracích. Jože Plečnik pracoval pro Hrad bez nároku na honorář. Svůj úkol považoval za poslání. Miloval Prahu, nesmírně si vážil prezidenta Masaryka a měl velkou pokoru před dílem mnoha generací umělců, kteří budovali Pražský hrad. Rekonstrukcí zničených partií Jižních zahrad, které jsou nyní opět otevřeny veřejnosti, jsme splatili část dluhu, který vůči této mimořádné osobnosti máme. Plečnikovi byl in memoriam udělen Řád TGM.

Technická příprava platidla

Česká národní banka vypsala v lednu 2021 ceny za předložení uměleckého návrhu pamětní mince, která bude vydána ke 150. výročí narození Jože Plečnika, s uzávěrkou dne 5. března 2021.

Vypsání ceny se zúčastnilo 18 výtvarníků, kteří předložili celkem 22 sádrových modelů a 1 kresebný návrh. Vyhodnocení uskutečnila Komise pro posuzování návrhů na české peníze dne 20. dubna 2021. Oborným poradcem byl doc. Ing. arch. Zdeněk Lukeš, specialista z odboru památkové péče Kanceláře prezidenta republiky.

Návrhy byly hodnoceny tradičním tříkolovým způsobem. Před zahájením hodnocení komise vyřadila 1 návrh z důvodu nedodržení předepsaných podmínek, návrh byl odevzdán pouze v grafické podobě. V prvním kole bylo vyřazeno osm návrhů, které se vyznačovaly výtvarnými či technickými nedostatky. Ve druhém kole bylo oceněno sedm návrhů základní odměnou a dva návrhy zvýšenou odměnou.

Do třetího kola postoupilo pět návrhů, které komise označila za tematicky i výtvarně nejzdařilejší.

První cenu a doporučení k realizaci získal návrh Vojtěcha Dostála, DiS., za dokonalý portrét Jože Plečnika a za kompozici fragmentů z jeho realizovaných návrhů (fasáda kostela Nejsvětějšího srdce Páně na náměstí Jiřího z Poděbrad v Praze a zakončení sloupu na Moravské baště v zahradě Na Valech Pražského hradu).

Druhou cenu komise udělila návrhu Asamata Baltaeva, DiS., za velmi nápadité ztvárnění řezopohledu na výše uvedený kostel a kvalitní portrét.

Třetí cenu obdržel návrh Mgr. Marie Šeborové za zakomponování vynikajícího Plečnikova portrétu do fasády kostela.

Další návrh Vojtěcha Dostála, DiS., a návrh Luboše Charváta získaly ve třetím kole mimořádnou odměnu.

Datum emise: 26.1.2022